

ματίσθησαν *ράπισμα, βάπτισμα, καθόρθωμα, ἀνάλλαγμα κτλ.*, ἐν δὲ τῇ καθωμιλημένῃ *κάμωμα, σκότωμα, γάρωμα, λάβωμα, κάρφωμα, πάτημα, ἄλεσμα, ψάρευμα, χάλασμα, μάλωμα, μοίρασμα, χαιρετίσματα κτλ.* Καὶ διὰ τοῦ -ιος οὐκ ὀλίγα ἐπλάσθησαν ἐν τῇ κοινῇ καὶ τῇ καθωμιλημένῃ, *κόκκινος* ἀντὶ τοῦ ἐρυθρός (ἐκ τοῦ *κόκκος τῆς πρίνου*), *κίτριος* ἀντὶ τοῦ ὄχρος, *πράσινος* ἀντὶ τοῦ χλωρός, κατ' ἀναλογίαν δὲ τοῦ ἑωθινός πρωινός ἀντὶ τοῦ πρῶιος, οὕτω δὲ καὶ τὰ καθημερινός, αἰρινός, περυσινός, (ἐ)φρετινός, ταχινός, βραδινός κτλ. Ἐκ τοῦ προσφύματος τούτου παρήχθη καὶ τὸ -εῖνος ὧδε. Ἀντὶ τῶν εἰς -ῆ παρὰ τοῖς Ἀπτικοῖς ὀνομάτων δένδρων ἐν τῇ κοινῇ ἐν χρήσει ἦσαν τὰ εἰς -έα, *συκία* ἀντὶ *συκῆ*, *ἀμυγδαλία* ἀντὶ *ἀμυγδαλῆ*, *ἀκτεία* ἀντὶ *ἀκτῆ*, *ρόδεα* ἀντὶ *ρόδη* κτλ. (Προβλ. καὶ Κ. Κόντον ἐν Ἀθηνῶν, τόμ. Δ', τεύχ. Β'), τὰ δὲ ἐκ τούτων μετουσιαστικὰ ἐσχηματίσθησαν εἰς -εῖνος, *ἀκτεῖνος*, *ρόδεῖνος* κτλ., τὸ δὲ πρόσφυμα τούτο ἐχρησίμωσεν ἔπειτα ὡς τῶν μετουσιαστικῶν πρόσφυμα καθόλου καὶ προσετίθετο οὐ μόνον εἰς τὰ εἰς -έα ὀνόματα δένδρων καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα, ἐντεῦθεν δὲ τὰ *σιδηρεῖνος*, *πηλεῖνος*, *πετρεῖνος* κτλ., ἐξ ὧν διὰ μεταθέσεως τοῦ ι τὰ δημῶδη *σιδερῆνος*, *πηλεῆνος*, *πετρεῆνος*, *ἀσημεῆνος*, *μαλαμ(μ)ατέρηνος* κτλ.

M. I. ΚΕΦΑΛΑΣ.

(Ἀκολουθεῖ?).

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

Ἡ ἀρχαϊκὴ λύρα.

(C. Saint-Saens¹⁾)

Κατὰ τινα τῶν εἰς τὸ Α μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως ἐπισκέψεών μου μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα ν' ἀναζητήσω, εἰ δυνατόν, ἐπὶ τῇ βῆσει τῶν πολυαριθμῶν προτύπων λύρας, ἅτινα εὑρίνται ἐν χερσὶ τῶν ἀγαλμάτων, τὸ ἀκριβές σχέδιον τὰς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων

1) Ὁ κ. Κάμιλλος Saint-Saens ἐδημοσίευσεν τὴν περὶ τῆς ἀρχαϊκῆς λύρας, διατρεσθῆν, ἦν ἀνέγνω ποδὸ μηνὸς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ὠραίων τεχνῶν τῆς Γαλλίας. Ὅπου σον δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ σοφοῦ τούτου καὶ διασήμου γαλάτου συγγραφέως δημοσίευσις διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον παρὰ τῶν φιλαρχαίῳ εὐρωπαϊκῶ κόσμῳ, τοῦτο τεκμηριούται ἐκ τῆς γαρυῆς μετ' ἧς ἔγκριτὰ γαλλικὰ περιοδικὰ κατεχώρησαν τὴν καλλιτεχνικὴν μελέτην, τὴν φέρουσαν τὴν ὑπογραφήν αὐτοῦ. Ἡμεῖς ὅμως, διττῶς ἐνδιαφερόμενοι ἐν τῷ δημοσιεύματι τούτῳ, ἔνθεν μὲν ὡς ἀποτελοῦντι προῖον τοῦ καλάμου σοφοῦ γαλάτου, ἔνθεν δὲ ὡς περιστρεφόμενῳ περὶ θέμα ἀμέσως θίγον τὴν ἐλληνικὴν καλλιτεχνίαν, μετὰ μεζζονος, ὡς εἰκός, τῆς γαρυῆς τὰς βραγείας κατὰ μεταφραστικὴν καταχωρίζομεν παρατηρήσεις τοῦ συνθέτου τοῦ Samson καὶ Dailila, ὅπερ ἀναβιβάζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐντὸς μικροῦ ἐν Παρισίοις καὶ περὶ οὐ πολλὸς γίνεται λόγος.

τούτων. Ἐγίνωσκον ὅτι οἱ νεώτεροι ἀγαλματοποιοὶ καὶ ζωγράφοι, ἐξεικονίζοντες ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν λύρας καὶ κιθάρας, παρατιθέασιν ἡμῖν τὰς εἰκόνας χιμαιρικῶν ὀργάνων ὑπὸ μουσικὴν ἔποσιν· ἐνδιαφέρων λοιπὸν νομίδας νὰ παρατηρήσω ἂν συμβαίη ταῦτόν καὶ ἐν τοῖς ἀρχαϊκοῖς ἀγάλμασιν, κατεπεισθὼν περὶ τοῦ ἐναντίου· λύραι καὶ κιθάραι παριστάνονται ἐν αὐτοῖς ὑπὸ λογικὴν μορφήν, ἐξαιρευμένων φυσικῶς τῶν ἀπλοποιήσεων, ἃς ἀπαιτεῖ ἡ ἀγαλματοποιία.

Παρετήρησα ὅτι αἱ χορδαὶ κατὰ διαφόρους τρόπους προσεδέοντο ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τμήματι τοῦ ὀργάνου τῷ καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντι, διότι ἐκεῖνο εἶνε τὸ μέρος ἐν ᾧ παράγεται ἡ ἀπαιτουμένη ἐνέργεια πρὸς τὴν ἔντασιν, ἥτις εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἁρμονικὴν συμφωνίαν παντὸς ἐγχόρδου ὀργάνου. Τὴν ἐν τῷ κατωτέρῳ τμήματι τῆς λύρας πρόσδεσιν τῶν χορδῶν παραλείπομεν, καθόσον αὕτη ἐνδιαφέρει μόνον ὑπὸ τὴν ἔποσιν τῆς στερεότητος.

Οἱ νεώτεροι καλλιτέχναι, ἠρῶν οὖντες ὅτι πιστῶς ἀναπαριστῶσι τὰς ἀρχαϊκὰς λύρας, πρόσδεσιν ἐν αὐταῖς τὰς χορδὰς κατὰ δύο τρόπους. Ὅτε μὲν περιτυλίσσουσιν αὐτὰς περίξ δίσκων, ἡ ἀνωτέρα διαδοκίς τῶν ὀπίων ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα, ἡ περίξ αὐτῆς ταύτης τῆς διαδοκίδος· ὅτε δὲ αἱ χορδαὶ διατρυπῶσι τὴν διαδοκίδα καὶ περατοῦνται πρὸς τ' ἄνω ὑπὸ συμπαγῶν προεκτάσεων, ὡς ἐν ταῖς πρὸς διακόμψιν λύραις τῶν εἰς οὐρὰν ἀπολυγόντων κλειδοκυμβάλων (pianos à queue). Ἄλλ' ἡ πρακτικὴ ἀναπαράστασις ἀμφοτέρων τούτων τῶν συστημάτων θ' ἀπέδεικνεν ὄλως χιμαιρικὴ. Ἴδωμεν δὲ πρὸς ποῖα συστήματα ἀνταποκρίνονται ταῦτα ἐν τῇ πραγματικότητι.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει δὲν περιτυλίσσοντο αἱ χορδαὶ περίξ συμπαγῶν δίσκων, οὔτε ἀπλῶς περίξ τῆς διαδοκίδος, ἀλλ' ἐστερεοῦντο ἐπὶ κυλίνδρων ἐξ ὑφάσματος ἐν συνεπαφῇ μετ' αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ νῦν εἰσὲτι εὑρίνται ἐν χερσὶ ἐν ταῖς βεβρεχαικῆς λύραις, ταῖς γνωσταῖς εἰς πάντας τοὺς ἐπισκεψαμένους τὴν Αἴγυπτον. Καὶ αὐτοὶ δ' οὗτοι οἱ κύλινδροι ἰσχυρῶς συνεβάπτονται τῆς διαδοκίδος, ἐπιτρέποντες τὴν ἐπιτυχίαν συμφωνίας ἐπαριστοῦς διὰ τὰ ἀρχαῖα ταῦτα ὄργανα, ὧν αἱ χορδαὶ ἦσαν μικρὸν τεταμέναι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἔντασιν τῶν χορδῶν τῶν ἡμετέρων ἐτι κιθαρῶν. Ἐν ταῖς κιθάραις, ἡ διαδοκίς τῶν ὀπίων ἦτο πλαγία, ἡ τελευταία αὕτη ἔφερε γραμμὰς ἐγκαρσίων στριγκῶν, προωρισμένων ν' ἀνθίστανται εἰς τὸ ὀλισθημα τῶν κυλίνδρων.

Διὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ ἔρμηνεία ἀποβαίνει ἥττον εὐχερῆς. Μοὶ ἐχορήγησε δὲ ταύτην μικρὸς Ἀπόλλων ἐξ ὀρειχάλκου, ὕψους ἐνὸς δεκαμέτρου, φιλοτεχνηθεὶς μετὰ μεγάλης λεπτομερείας παρὰ τὸ μικρὸν αὐτοῦ ἀνάστημα· ἡ λύρα αὐτοῦ εἶνε μεταθεμιμένη, ἀλλὰ τὰ λείψανα αὐτῆς διεσώθησαν ἐτυχεῶς παρῆχοντα τὴν κλεῖδα τοῦ μυστηρίου. Ἡ διαδοκίς τῆς λύρας διατρυπᾶται καθέτως ὑπὸ πολλῶν ὀπῶν, ἐν ἐκάστη τῶν ὀπίων εἰσέρχεται σφὴν ἰδιάζοντος εἶδους, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ διέρχεται ἡ χορδὴ διὰ τῆς αὐτῆς ὀπῆς καὶ νὰ συγκρατῆται δι' αὐτῆς. Δυσχερῆς ἀποβαίνει νὰ κατανοήσωμεν πῶς ὁ καλλιτέχνης ἠδύνατο νὰ χορδίξῃ τὸ ὄργανον αὐτοῦ

ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους· ἀλλὰ τὸ γεγονός εἶνε ψη-
λαφτόν, ἀμφιβολία δὲ δὲν ἐπιτρέπεται. Ἐν ταῖς ἐκ-
μαρμαρῶν λύραις τοῦ αὐτοῦ συστήματος αἱ χορδαὶ
συχνάκις ἐλλείπουσι, πάντοτε δὲ τὸ ὑπὲρ τὴν σφῆ-
να ἄκρον τῆς χορδῆς ἐλλείπει, ἀκαταλήπτου ἀπο-
βαίνοντος τοῦ συστήματος· ἢ ὄρειχαλκίνη λύρα ἐρ-
μνεύει τὰ πάντα.

Παρετήρησα ὅμως καὶ τρίτον εἶδος στερεώσεως τῆς
χορδῆς, κάλλιστα παριστανόμενον ἐπὶ ὑπερμεγέθους
λύρας, φερούσης πάσας αὐτῆς τὰς χορδὰς, ἦν δὲ
κρατεῖ μέγας μαρμαρίνος Ἀπόλλων, καθήμενος. Ἐν-
ταῦθα αἱ χορδαὶ διατραυπῶσι τὴν διαδοκίδα κατὰ τὸ
ἡμῖς καθέτως, εἶτα δὲ ἐξέρχονται ὀπισθεν αὐτῆς,
σχηματίζουσαι εἶδος χαίτης ἐν τῇ λύρᾳ· αἱ σφῆνες
εἰσέρχονται ὀριζοντίως ἐν ταῖς αὐταῖς ὀπαῖς ἐπὶ τοῦ
ἐμπροσθίου μέρους τῆς διαδοκίδος.

Πάντα ταῦτα εἶνε ἐντελῶς σαφῆ, παράδοξον δὲ
πῶς δὲν παρετηρήθησαν μετὰ προσοχῆς μέχρι τοῦδε,
ἐν ἔργοις δὲ ἐν τοῖς ὁποίοις νεώτεροι καλλιτέχναι
ἀξιοῦσι ν' ἀναπαραγάγῃσι τὸν ἀρχαῖόν βίον καὶ ἐν
ταῖς ἐλαχίσταις λεπτομερείαις αὐτοῦ, θεατρικαὶ λύ-
ραι ἐξακολουθοῦσιν ὡς καὶ πρότερον ἐμφανιζόμεναι.
Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν λύραν ὡς σύμβολον καὶ σφῆ-
διον διακόσμου, αὐτὴ διαφεύγει πάντα ἐλαττον, πε-
ριττοῦ κατὰ συνέπειαν ἀποβαίνοντος παντὸς περὶ
αὐτῆς λόγου.

Ὁμολογῶ ὅτι καὶ τέταρτον ὑπάρχει σύστημα λύ-
ρας ἢ καθάρας, ἢς τὸ μυστήριον δὲν ἠδυνήθηεν ν' ἀ-
νακαλύψῃ· τοῦτο εἶνε ἐκείνο, οὗτινος αἱ χορδαὶ
στερεοῦνται ἐπὶ εἶδους σανίδος, ἐστερεωμένης καὶ
αὐτῆς πλαγίως ἐπὶ τῆς διαδοκίδος. Ἐν ὅμως φαίνε-
ται πραγματικῶν τὸ ἐξῆς, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ
Ρωμαῖοι ἀγνοοῦν τὸ νέον σύστημα τῆς σφῆνης, ἥτις
φέρει ὅπῃν καὶ πέριξ τῆς ὁποίας περιτυλίσσεται ἡ
χορδῆ. Ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦτο ἦτο ἐν κρήσει
ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, τοῖς
Ἰνδοῖς καὶ τοῖς Σίταις· δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ πα-
ρέλαθον αὐτὸ οἱ Αἰγύπτιοι ἐκ τῶν τῆς Ἀνατολῆς
λαῶν, μετ' ὧν ἐγγίσκοντο βεβαίως ἐν ἐπικοινωνίᾳ,
ἀποδεικνυομένη ἐκ τεμαχίων δινικῶν ὑφασμάτων εὐ-
ρεθέντων ἐν ὑπογείοις. Μὴ τις ὑποθέσῃ ὅμως ὅτι
καὶ τὸ σύστημα τῆς μετ' ἀπλῆς ἐπαφῆς προσδέσεως
τῶν χορδῶν δὲν ἦτο ἐπίσης ἐν κρήσει. Ὁ Βερλιόζ,
ὅστις δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν μουσικὴν,
κατεγέλασε τῶν βιρμανικῶν ἀρπῶν, τῶν στερομύ-
νων σφηνῶν καὶ εὐρισκομένων κατὰ συνέπειαν, ἔλα-
γεν, ἐν συνεχείᾳ ἀσυμφωνίᾳ. Ἐκείνο τὸ ὅποιον δυνά-
μεθα νὰ εἰπόμεν εἶνε τὸ ἐξῆς ὅτι τὰ ὄργανα ταῦτα
εἶνε εἰς ἄκρον ἀρχέγονα.

Αἱ ἀρχαῖκαὶ λύραι καὶ καθάραι εἶνε ἄξια μελέτης
οὐ μόνον ὑπὸ τὴν προσηγορευθεῖσαν ἐποχὴν ἀλλὰ
καὶ ὑφ' ὄψιν τὰς ἄλλας, ἥτοι ὑπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἠχη-
ροῦ κύτους, τοῦ τῆς ἁρμονίας πίνακος, τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν χορδῶν, τῶν λεπτομερειῶν τῆς κατασκευῆς καὶ
τοῦ τρόπου τῆς κρήσεως τῶν ὀργάνων. Γνωστὸν ὅτι
ὁ παίξων ἐκρίθη πλῆκτεφ εἰς τρόπον ὅστε νὰ ἤκῃ-
σιν αἱ χορδαί. Ἐν τισὶ περιπτώσεσιν ὁ καλλιτέχνης
ἐτήρει μεταξὺ τοῦ ἀντήχειος καὶ τοῦ λικανοῦ τῆς
ἀριστερῆς τὴν χορδὴν ἐκείνην, ἦν ἐπληρώσε διὰ τῆς
δεξιᾶς τῇ κρήσει τοῦ πλῆκτεφ. Τῆς τοιαύτης
κρατήσεως τῆς χορδῆς ὄσο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃσιν

ἐρμηνεῖαι· εἶτε δηλ. πῦξανεν ὁ παίξων διὰ τοῦ μέ-
σου τούτου τὸν ἀριθμὸν τῶν φθογγοσῶμων, ἅτινα αἱ
χορδαὶ παρεῖχον αὐτῷ, εἶτε ἐκποσημοποίησεν αὐτὴν
πρὸς ἐπανόρθωσιν ἐλαττωματικῆς συμφωνίας τῶν
χορδῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ ὑποθέσει, τέσσαρες χορδαί,
κεχορδισμένοι κατ' ἄλλεπάλληλα δίτονα θὰ παρεῖχον
εὐχερῶς ὀλόκληρον μουσικὴν κλίμακα. Ἐκ τούτου κα-
ταφαίνεται ὁπόσον αἱ φωναὶ τοῦ ὄργάνου ἠδύναντο
ν' ἀξιοθῶσι διὰ τοῦ μέσου ἐκείνου. Σημειώτεον ὅτι
ἡ χορδὴ θίγεται πάντοτε ὑπὸ τῆς ἀριστερῆς παρὰ τὸ
ἀνώτερον αὐτῆς ἄκρον. Πιθανὸν διὰ τοῦ μέσου ἐκεί-
νου νὰ ἐποικίλλετο ὁ τόνος χωρὶς νὰ παραλλάσῃ ἡ
συμφωνία. Λαμπρὸν παράδειγμα τῆς τοιαύτης δια-
θέσεως τῶν χορδῶν ἀπαντᾷ ἐν τῇ διασήμῳ εἰκό-
νι, τῇ γνωστῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄλδεβρα νδιν οἶ
Γάμοι.

Συνεζόντι εἰπεῖν, σοβαρὰ μελέτη τῆς ἀρχαῖκῆς λύ-
ρας καὶ καθάρας ὑστερεῖ εἰσέτι· εὐκαταῖον δὲ νὰ πει-
ματωθῇ ἐντελῶς.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

Περὶ τοῦ πλανήτου Ἄρεως.

Σπουδαίαν μελέτην ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐδη-
μοσίευσεν ἐσχάτως ἐν τῇ Revue Scientifique ὁ κ.
J. Norman Lockyer, ἡς περιλήψιν παραθέτομεν ἐν-
ταῦθα, διότι ἐν αὐτῇ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας
καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κύρους διασαφηνίζονται τὰ
πλεῖστα τῶν φαινομένων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν
πλανήτην τοῦτον, φαινομένων, ἅτινα ἔδωκαν ἀφορ-
μὴν εἰς τοὺς μᾶλλον εὐφραγέστους ν' ἀποδώσωσιν
εἰς τὸν ἐρυθρὸν πλανήτην ἰδιότητας, αἵτινες λίαν
πιθανῶς οὐσιωδῶς διαφέρουσι τῶν ἀληθῶν αὐτοῦ
ιδιοτήτων.

«Ἄπαντες βεβαίως παρετήρησαν, λέγει, τὸν λαμ-
πρὸν ἐρυθρὸν ἀστέρη, ὅστις καθ' ἐκάστην νύκτα ἀνα-
φαίνεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν τμήμα τοῦ οὐρανοῦ,
καὶ ὁ ὀλίγιστα δὲ ἀστρονομῶν ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν
μου γνωρίζει ἤδη ὅτι ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶνε ὁ πλανή-
της Ἄρης, ὁ τοσοῦτον ἀπασχολήσας τὴν φαντασίαν
κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Οἱ κάποι-
κοὶ τοῦ Ἄρεως μᾶς κλῆνουσι σημεῖα καὶ πρέπει
ἀφελῶς νὰ εὐρωμεν τὰ μέσα ν' ἀπαντήσωμεν εἰς
αὐτὰ καὶ ταχέως νὰ ἰδρῶσωμεν μέθοδον συνηνοήσεως
δι' ἧς ν' ἀνταλλάξωμεν ἰδέας μεταξὺ τῶν δύο πλανη-
τῶν· τοιοῦτον εἶνε τὸ προκείμενον ζήτημα ἐν ταῖς
ἐφημερίσι τῆς σήμερον».

Ὁ συγγραφεὺς ἀνατρέγων εἰς τὸ παρελθὸν εὐρί-
σκει ὅτι καὶ τῷ 1860 καὶ 1877 ὁ πλανήτης οὗτος
ἦτο ἐπίσης λαμπρὸς, δὲν προῤῥήθηεν ὅμως ἦν
σήμερον προκαλεῖ συγκλίτησιν διὰ δύο λόγους· ἀφ' ἐνός
μὲν ἕνεκα τοῦ βαθμηδὸν αὐξήσαντος ἐνδιαφέροντος τῶν
πολλῶν ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς ζητήμασιν, ἀφ' ἑτέρου